Index komunít praxe pre inklúziu (iCoPi) – nástroj na reflexiu pre školské tímy

2. vydanie

Erasmus+ Project

I CO-COPE: Inklúzia prostredníctvom medziprofesijnej spolupráce v rámci spoločenstva praxe vo vzdelávaní

01/08/2023 – 31/07/2026
Číslo projektu: 2022-1-BE02-KA220-SCH-000089287

Co-funded by the European Union

Odporúčaná citácia: Silveira-Maia, M., Neto, C., Sanches-Ferreira, M., Alves, S., Durães, H., Breyer, C., Vandenbussche, E., Boonen, H., Zacharová, Z., Ferková, Š, Schukoff, P., Unterreiner, S. & Teijsen, E. (2025). Index on Communities of Practice for Inclusion (iCoPi) - a Reflection Tool for School Teams (2nd Edition). Porto: Instituto Politécnico do Porto.

DOI: https://doi.org/10.26537/e.ipp.137

Projekt „I CO-COPE: Inklúzia prostredníctvom medziodborovej spolupráce v komunite praxe vo vzdelávaní“
Referenčné číslo projektu: 2022-1-BE02-KA220-SCH-000089287
Vyhlásenie na použitie vo všetkých komunikačných materiáloch:
Podpora Európskej komisie pri vypracovaní tejto publikácie neznamená schválenie jej obsahu, ktorý odráža výlučne názory autorov, a Komisia nemôže niesť zodpovednosť za akékoľvek použitie informácií v nej obsiahnutých.

Co-funded by the European Union

Obsah

Úvod _____ *4*

Vývoj reflexného nástroja iCoPi _____ *6*

Ako použiť nástroj iCoPi _____ **6**

Možnosti využitia _____ 7

Spôsob použitia _____ 7

Výsledky _____ 8

Učenie _____ 8

Reflexný nástroj – Index pre komunitu praxe pre inklúziu (iCoPi) _____ *10*

Zdroje _____ *17*

Úvod

Tento nástroj na reflexiu pre školské tímy – iCoPi – bol vyvinutý ako súčasť projektu I CO-COPE, spolufinancovaného programom Erasmus+ Európskej únie a realizovaného v rokoch 2023 – 2026. Hlavným cieľom projektu bolo podporiť udržateľný rozvoj komunít praxe (CoP) na školách, rozvíjať schopnosť zvládať výzvy inkluzívneho vzdelávania prostredníctvom medziodborovej spolupráce a posilňovania aktívnej participácie žiakov. V rámci tohto zamerania bol vytvorený nástroj, ktorý môžu všetci odborní pracovníci využívať na reflexiu vlastných procesov spolupráce a na podporu aktívneho zapojenia žiakov s cieľom zlepšiť inklúziu v škole.

Inkluzívnosť, medziprofesijná spolupráca, aktívna úloha žiakov a komunity praxe (CoP)

Vytváranie inkluzívneho vzdelávacieho prostredia sa v rámci vzdelávacích systémov európskych krajín považuje za kľúčový cieľ. Vytváranie **„inkluzívneho prostredia“** znamená zabezpečiť prístup ku kvalitnému vzdelávaniu pre všetkých žiakov a poskytnúť im zmysluplné a kvalitné vzdelávacie príležitosti spolu s ich priateľmi a rovesníkmi, bez ohľadu na ich rôznorodé zázemie a potreby (EASNIE, 2015).

Prispôsobenie vzdelávacích prostredí tak, aby zohľadňovali a reagovali na rôzne formy rozmanitosti žiakov (kultúrnu, jazykovú, etnickú alebo vývojovú), zahŕňa viacrozmerné procesy z rôznych sektorov a oblastí vedomostí, a to najmä medzi odborníkmi v rámci školy. Medziprofesijná spolupráca je kľúčovou požiadavkou na zvládnutie komplexnej reality každej školy a širokého spektra miestnych zamestnancov, kontextuálnych okolností a potrieb. **Medziprofesijná spolupráca** sa tu chápe ako „spoločné úsilie v tímoch na dosiahnutie vzájomne požadovaných výsledkov prostredníctvom spoločného rozhodovania“ (Paulsrud & Nilholm, 2020, s. 542). Príklady týchto spoločných snáh zahŕňajú:

- Spoločné vyučovanie v tej istej triede;
- Reflexívne rozhovory medzi odborníkmi s cieľom dosiahnuť alternatívne prístupy k výučbe;
- Riešenie problémov prostredníctvom vzájomného zdieľania odborných znalostí;

- Kolektívne vzdelávacie aktivity.

Vytváranie inkluzívneho prostredia znamená aj budovanie demokratickej školskej komunity, v ktorej všetci žiaci majú skúsenosť s demokraciou a aktívne sa zapájajú do jej fungovania. **Aktívna účasť žiakov** bola definovaná ako „schopnosť ovplyvňovať transformatívne zmeny vo vzdelávacom prostredí (...), keď sú žiaci schopní iniciovať diskusie, konať a majú spoločnú moc ovplyvňovať rozhodnutia“ (EASNIE, 2022, s. 23). Právo na aktívnu účasť žiakov si vyžaduje vytvorenie potrebných podmienok, aby boli žiaci vypočutí a aby sa stali aktérmi vo svojej komunite, počnúc príležitosťami na spoločnú diskusiu v kontexte riadenia triedy a postupne smerujúc k spoločnému navrhovaniu, spoločnému vedeniu a spoločnému riadeniu v otázkach týkajúcich sa riadenia školy.

Medziprofesijná spolupráca a aktívna úloha žiakov sú spôsobmi, ako chápať inklúziu ako spoločný proces učenia sa a riešenia problémov v školskom spoločenstve. **Komunity praxe (CoP)** predstavujú štruktúrovaný prístup ku kolektívnemu a kontextuálne zakotvenému učeniu, ktorý vyplýva zo spoločného zamerania a praxe, ako aj z nepretržitého dialógu. Prístup CoP spája tri základné prvky (Wenger, 1998):

- Oblasť záujmu – spoločný záujem, ktorý spája komunitu.
- Komunita – vzťahy medzi členmi, ktoré im umožňujú vzájomne sa od seba učiť.
- Prax – členovia si prehlbujú vedomosti a zručnosti prostredníctvom zdieľania zdrojov, skúseností a stratégií.

Tento nástroj na reflexiu má za cieľ zlepšiť podmienky pre školy pri vytváraní komunít praxe zameraných na dilemy súvisiace s inklúziou.

Vývoj reflexného nástroja iCoPi

Nástroj iCoPi pozostáva zo súboru otázok, ktoré sa zameriavajú na základné hodnoty, princípy a postupy definujúce inkluzívne vzdelávanie, medziprofesijnú spoluprácu, aktívnu účasť žiakov a komunity praxe (CoP). Nástroj vychádza z prehľadu literatúry s názvom Mapping CoP for inclusion: a knowledge base (Silveira-Maia et al., 2025), v ktorom bolo preskúmaných 38 vedeckých textov s cieľom identifikovať základné princípy a úspešné postupy týkajúce sa týchto štyroch konceptov. Ako inšpirácia boli použité aj osvedčené nástroje súvisiace s inklúziou (napr. nástroj IECEE Self Reflection od EASNIE (2017) alebo Index for Inclusion od Booth & Ainscow (2002). Vývoj iCoPi zahŕňal validačný proces, ktorý obsahoval revíziu členmi projektu I CO-COPE, ako aj pilotné testovanie so školskými odborníkmi zo štyroch partnerských krajín: Belgicka, Portugalska, Rakúska a Slovenska. Súčasťou pilotného testovania bol workshop, ktorý zahŕňal aktivitu zameranú na spätnú väzbu k nástroju na sebareflexiu, na ktorej sa zúčastnilo 47 odborníkov. Toto druhé vydanie zohľadňuje získanú spätnú väzbu, ktorá potvrdila relevantnosť súboru položiek vo všetkých subškálach a viedla k menším úpravám s cieľom zvýšiť zrozumiteľnosť niektorých položiek.

Ako použiť nástroj iCoPi

Otázky nástroja iCoPi boli navrhnuté tak, aby poskytli prehľad o pripravenosti škôl na založenie komunity praxe zameranej na dilemy súvisiace s inklúziou. Nástroj je určený na flexibilné použitie – pričom užívatelia môžu pridávať nové otázky – na individuálnu alebo kolektívnu reflexiu. V oboch prípadoch je zámerom použitia tohto nástroja:

1. podporiť spoločné chápanie pojmov medziprofesionálnej spolupráce, aktívnej úlohy žiakov a CoP na účely inkluzívneho vzdelávania;

2. zvýšiť povedomie o dôležitosti medziprofesionálnej spolupráce, aktívnej úlohy žiakov a CoP pre vytváranie inkluzívneho prostredia;

3. identifikovať a uprednostniť oblasti, ktoré si vyžadujú zlepšenie, s cieľom podporiť inkluzívne procesy plánovania rozvoja školy;

4. poskytnúť obraz o pripravenosti školy na zriadenie CoP pre inklúziu.

Možnosti využitia

Je dôležité rozhodnúť, či sa nástroj iCoPi použije na individuálnu alebo kolektívnu reflexiu. Pre každú z týchto možností je stanovený kontext pre individuálnu alebo skupinovú reflexiu.

Individuálna reflexia – Postupujte podľa krokov uvedených v nástroji iCoPi a zohľadnite konkrétnu situáciu v rámci komunity praxe (CoP) vo vašej škole. Začnite teda tým, že definujete, aká bola situácia, aký bol účel daného stretnutia CoP, kto sa ho zúčastnil a čo má táto reflexná aktivita dosiahnuť. Tento prvý krok definuje spoločnú základňu a zameranie, ktoré budú usmerňovať individuálnu reflexiu.

Kolektívna reflexia – Pri zaradení nástroja iCoPi do programu CoP ako skupinovej reflexnej aktivity na zlepšenie skúseností v rámci CoP je dôležité dohodnúť sa na podmienkach. Okrem rolí (kto bude túto aktivitu moderovať) a času (ako dlho by mala trvať) môže mať pre každé stretnutie CoP zmysel použiť konkrétne časti nástroja alebo ho využiť v plnom rozsahu. Celkovo musia účastníci CoP pochopiť ciele tejto reflexnej aktivity, aby sa zabezpečilo, že všetci sú oddaní jej účelu.

Spôsob použitia

Ako pracovať s nástrojom:

- Prečítajte si každú otázku a zamyslite sa nad ňou.
- Ohodnoťte mieru, do akej sa jednotlivé oblasti realizujú vo vašej škole, na škále od 1 (vôbec) do 5 (úplne).
- Zaznamenajte komentáre a príklady zdrojov, situácií alebo aktivít, ktoré ilustrujú, čo už vo vašom prostredí robíte.
- Identifikujte oblasti, ktoré je potrebné vo vašom prostredí rozvíjať alebo posilniť s cieľom zlepšiť inkluzívne vzdelávanie.
- Stanovte priority pre zmenu.

Výsledky

Výsledky získané po využití nástroja iCoPi, či už čiastočnom alebo úplnom, sú kvantitatívne aj kvalitatívne.

Kvantitatívne hodnotenie – Pre každú sadu otázok – zameraných na princípy inkluzívneho vzdelávania, medziprofesionálnej spolupráce, aktívnej úlohy žiakov a komunity praxe (CoP) – je možné vypočítať priemernú hodnotu, ktorá predstavuje celkové zhodnotenie individuálneho alebo kolektívneho názoru. Účastníci tak môžu v prvej fáze získať prehľad o stave v súvislosti s každým princípom.

Kvalitatívne hodnotenie – V závislosti od kvantitatívneho výsledku a odpovedí na otvorené otázky – „Čo sa už urobilo?“ a „Čo je potrebné urobiť alebo posilniť?“ – sa dohodnite na vylepšených alebo nových zdrojoch/aktivitách, ktoré sú potrebné na dosiahnutie vyššej úrovne pokroku v inkluzívnom vzdelávaní, medziprofesijnej spolupráci, aktívnej úlohe žiakov a CoP.

Na základe kvantitatívneho a kvalitatívneho hodnotenia sa účastník / účastníci môžu dohodnúť na tom, ktoré zdroje alebo aktivity je možné vylepšiť alebo vyvinúť a implementovať s cieľom podporiť túto CoP v riešení dilemy súvisiacej s inklúziou.

Učenie

Nástroj iCoPi je koncipovaný ako vzdelávací nástroj, a to jednak preto, že predkladané otázky prinášajú podnety, ktoré by sa mali zohľadniť v školskom prostredí, a jednak preto, že dosiahnuté výsledky – či už individuálne, alebo kolektívne – pomáhajú účastníkom spoločne napredovať smerom k inkluzívnemu vzdelávaniu.

Zahrnutie reflexného nástroja iCoPi do programu CoP, sa odporúča preto, aby si účastníci uvedomili aktuálny stav a mohli sa učiť od ostatných účastníkov a z príkladov založených na dôkazoch, ktoré sú k dispozícii v tomto dokumente, a na základe toho prijímať rozhodnutia o ďalších krokoch (zdroje/aktivity, ktoré je potrebné vylepšiť/rozvinúť). Je tiež dôležité vytvoriť nový cieľ pre ďalšie stretnutie CoP a vyhradenie času na prácu na dohodnutých zdrojoch alebo aktivitách.

Individuálne poskytuje nástroj iCoPi možnosť vyvodiť závery na základe poznatkov získaných z reflexie. Účastník môže premýšľať o tom, čo sa z tejto skúsenosti naučil, či má zmysel urobiť tú istú reflexiu znova, alebo či by mala byť iná a aká. Niekedy môžu byť účastníci CoP ochotní začať používať nástroj individuálne a, po tejto prvej skúsenosti, sa oň podeliť na stretnutí CoP. Najdôležitejšie je používať nástroj iCoPi na podporu pokroku CoP.

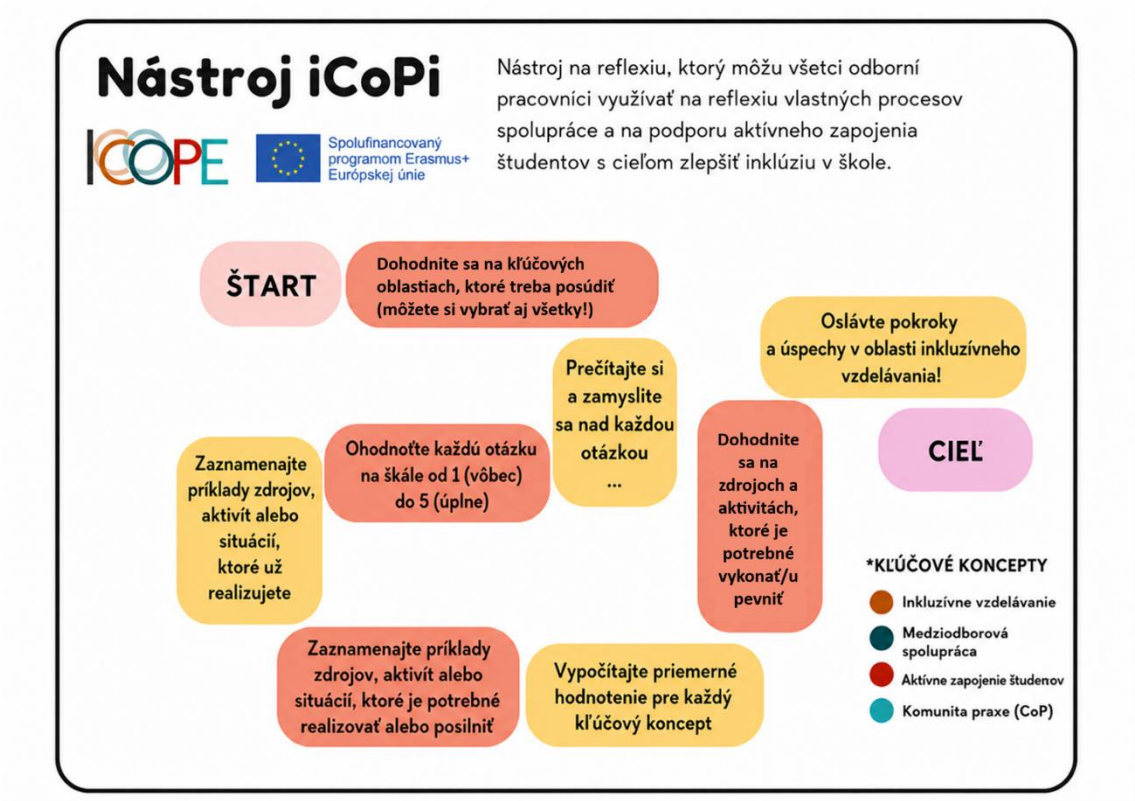

Obrázok 1 Návod na používanie reflexného nástroja iCoPi.

Reflexný nástroj – Index pre komunitu praxe pre inklúziu (iCoPi)

Názov školy:	
Dátum:	
Zúčastnení:	

1. Inkluzívne vzdelávanie

Otázky ***Do akej miery…***	**Ohodnoťte od 1 do 5** *(1-vôbec; 2-málo; 3-čiastočne; 4-prevažne; 5-úplne)*	**Čo sa už realizovalo?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo aktivít.)*	**Čo je potrebné ešte realizovať alebo posilniť?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo činností.)*
1.1. Rozmanitosť žiakov sa v škole vníma ako prínos. *Napr. rôzne potreby, pohľady a perspektívy žiakov sa zohľadňujú, diskutujú v bezpečnom prostredí a podporujú v ich rozvoji.*			
1.2. Škola realizuje rôzne podporné opatrenia podľa potrieb žiakov. *Napr. zavádzajú sa rôzne stratégie a formy podpory s cieľom zapojiť všetkých žiakov.*			
1.3. Škola uplatňuje opatrenia na podporu wellbeing-u všetkých žiakov. *Napr. rovnaké príležitosti na účasť, rešpektujúci prístup k rozmanitosti, ochrana a starostlivosť.*			
1.4. Škola umožňuje pedagogickému zboru spoločne rozvíjať inkluzívne praktiky. *Napr. vzdelávania a kolaboratívne workshopy so zapojením celej školskej komunity (učitelia, žiaci, externí aktéri).*			
Čo považujete za prioritu pri zavádzaní zmien?			

2. Interprofesionálna spolupráca

Otázky ***Do akej miery…***	**Ohodnoťte od 1 do 5** *(1-vôbec; 2-málo; 3-čiastočne; 4-prevažne; 5-úplne)*	**Čo sa už realizovalo?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo aktivít.)*	**Čo je potrebné ešte realizovať alebo posilniť?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo činností.)*
2.1. Pravidelne sa konajú stretnutia rôznych aktérov, aby v tíme diskutovali o témach a výzvach súvisiacich s inklúziou a vymieňali si nápady. *Napríklad podpora bezpečnej tímovej pracovnej atmosféry s internými a externými odborníkmi.*			
2.2. Učitelia sa zapájajú do diskusií o vzdelávacom rozvoji konkrétnych žiakov. *Napr. sú stanovené časové úseky venované tímovej spolupráci, ktoré umožňujú reflexiu a diskusie orientované na prax.*			
2.3. Učitelia si vymieňajú materiály s inými odborníkmi. *Napr. školské/národné platformy (online alebo offline) podporujúce zdieľanie materiálov medzi školskými pracovníkmi.*			
2.4. Možnosť hospitácií na vyučovaní. *Napríklad časové možnosti alebo záväzné termíny na vzájomné pozorovanie.*			

Otázky ***Do akej miery…***	**Ohodnoťte od 1 do 5** *(1-vôbec; 2-málo; 3-čiastočne; 4-prevažne; 5-úplne)*	**Čo sa už realizovalo?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo aktivít.)*	**Čo je potrebné ešte realizovať alebo posilniť?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo činností.)*
2.5. Viacerí odborní pracovníci vyučujú spoločne ako tím v tej istej triede (tímové vyučovanie). *Napríklad v súlade so školskými alebo národnými pravidlami pre spoločnú organizáciu vyučovania.*			
2.6. Vyučovanie sa plánuje spoločne s ďalšími odbornými pracovníkmi. *Napríklad kooperatívne tímové stretnutia s priestorom na výmenu, reflexiu a plánovanie.*			
2.7. Učitelia sa snažia ovplyvňovať politiku na základe svojich znalostí miestnych pomerov a tímovej spolupráce. *Napríklad zviditeľňovanie dobrej praxe, prezentácia potrieb, zastupovanie záujmov.*			
2.8. Učitelia úzko spolupracujú s rodičmi a rodinami, vychádzajúc z toho, že oni poznajú svoje dieťa najlepšie *Napríklad organizujú sa stretnutia s rodičmi a rodinami žiakov, aby sa zistili aj ich názory, obavy a očakávania.*			
2.9. Učitelia spolupracujú s miestnymi inštitúciami (napr. sociálnymi, zdravotnými a pracovnými agentúrami) pri využívaní			

Otázky ***Do akej miery…***	**Ohodnoťte od 1 do 5** *(1-vôbec; 2-málo; 3-čiastočne; 4-prevažne; 5-úplne)*	**Čo sa už realizovalo?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo aktivít.)*	**Čo je potrebné ešte realizovať alebo posilniť?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo činností.)*
zdrojov a budovaní komplexných služieb na podporu rôznorodých potrieb žiakov. *Napr. zabezpečením ošetrovateľskej starostlivosti v škole pre žiakov so špeciálnymi zdravotnými potrebami; podporou pracovných skúseností prostredníctvom miestnych samospráv.*			
2.10. Učitelia spolupracujú s inými školami v rámci procesu prechodu. *Napr. zdieľaním informácií, organizovaním návštev škôl/dní otvorených dverí, systémom partnerstva medzi mladšími a staršími žiakmi.*			
Čo považujete za prioritu pri zavádzaní zmien?			

3. Aktívna účasť a spolurozhodovanie žiakov

Otázky ***Do akej miery…***	**Ohodnoťte od 1 do 5** *(1-vôbec; 2-málo; 3-čiastočne; 4-prevažne; 5-úplne)*	**Čo sa už realizovalo?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo aktivít.)*	**Čo je potrebné ešte realizovať alebo posilniť?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo činností.)*
3.1. Žiaci sú informovaní o školských témach, ktoré sú pre nich relevantné. *Napr. diskusia o školských témach v bezpečnom prostredí.*			
3.2. . Žiaci sú povzbudzovaní, aby vyjadrili svoj názor a aktívne sa zapájali do spolurozhodovania a rozhodovacích procesov. *Napr. aktívna účasť na vyučovaní a školských podujatiach.*			
3.3. Perspektívy žiakov sú oceňované a v rámci možností sa na ne reaguje. *Napr. zapojenie do školských rozhodovacích procesov.*			
3.4. Žiaci sú povzbudzovaní, aby sa aktívne zapájali do demokratických procesov v škole. *Napr. školská rada, riadiace orgány, žiacka samospráva a pod.*			
3.5. Škola vedie so žiakmi dialóg o tom, prečo sa ich nápady realizujú alebo nerealizujú. *Napr. vytvára sa bezpečné prostredie pre diskusiu na základe pravidiel konštruktívnej spätnej väzby.*			
3.6. Žiaci sú zapojení do realizácie nápadov a riešení, ktoré boli spoločne prijaté. *Napr. spoluzodpovednosť pri realizácii opatrení a stratégií.*			
Čo považujete za prioritu pri zavádzaní zmien?			

4. Komunita praxe (CoP)

Otázky ***Do akej miery…***	**Ohodnoťte od 1 do 5** *(1-vôbec; 2-málo; 3-čiastočne; 4-prevažne; 5-úplne)*	**Čo sa už realizovalo?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo aktivít.)*	**Čo je potrebné ešte realizovať alebo posilniť?** *(Uveďte príklady zdrojov, situácií alebo činností.)*
4.1. Zamestnanci školy zdieľajú spoločný záujem alebo spoločnú víziu inklúzie. *Napr. v rámci interných školských diskusií na identifikáciu potrieb, výziev a možností ďalšieho rozvoja.*			
4.2. Zamestnanci školy sa stretávajú, aby si vymieňali skúsenosti a názory týkajúce sa inklúzie. *Napr. dohodnuté časové okná na výmenu a spoločné hľadanie riešení.*			
4.3. Zamestnanci školy majú pocit, že existuje bezpečné a dôveryhodné prostredie na výmenu nápadov. *Napr. sú definované a odsúhlasené pravidlá na podporu bezpečného a dôveryhodného prostredia pre komunitu praxe.*			
4.4. Zamestnanci školy spoločne rozvíjajú nápady na riešenie tém a výziev súvisiacich s inklúziou. *Napr. spoločné vytváranie materiálov, zdrojov a / alebo aktivít.*			
4.5. Zamestnanci školy majú priestor na skúšanie inovatívnych prístupov. *Napr. škola organizuje pracovné stretnutia zamerané na vývoj, testovanie a zdokonaľovanie nových materiálov, aktivít a stratégií v oblasti inkluzívneho vzdelávania.*			
Čo považujete za prioritu pri zavádzaní zmien?			

Zdroje

Booth, T. & Ainscow, M. (2002). Index for Inclusion: developing learning and participation in schools. *Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE)*. https://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20English.pdf

EASNIE - European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2015). *Agency position on inclusive education systems*. EASNIE. https://www.european-agency.org/resources/publications/agency-position-inclusive-education-systems-first-edition

EASNIE - European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2017). *Inclusive Early Childhood Education Environment Self-Reflection Tool.* (E. Björck-Åkesson, M. Kyriazopoulou, C. Giné and P. Bartolo, eds.). Odense, Denmark. https://www.european-agency.org/resources/publications/inclusive-early-childhood-education-environment-self-reflection-tool

EASNIE - European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2022). *Profile for Inclusive Teacher Professional Learning: Including all education professionals in teacher professional learning for inclusion*. (A. De Vroey, A. Lecheval and A. Watkins, eds.). Odense, Denmark. https://www.european-agency.org/resources/publications/TPL4I-profile

Paulsrud, D., & Nilholm, C. (2020). Teaching for inclusion – a review of research on the cooperation between regular teachers and special educators in the work with students in need of special support. *International Journal of Inclusive Education*, *27*(4), 541–555. https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1846799

Silveira-Maia, M., Neto, C., Sanches-Ferreira, M., Alves, S., Durães, H., Breyer, C., Vandenbussche, E., Boonen, H., Zlatica, Z., Linda, L., Priska, S., Sabrina, U. & Teijsen, E. (2025). *Mapping CoP for Inclusion: a Knowledege Base*. Porto: Instituto Politécnico do Porto.

Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.